

Redaktionelt

Min kære David. Du tilhører alle nationer, og du ville aldrig bede en ulykkelig mand om at se hans dåbsattest [for at lære hans fødested at kende]. Jeg roser mig af, at jeg som dig er verdensborger.

Brev fra den franske oplysningsfilosof Denis Diderot til David Hume i 1768

Fåst ikke lid til de kosmopolitter, som i deres skrifter søger sjerntliggende pligter - pligter, som de forsmår at opfylde inden for deres nærmeste kreds. En filosof kan elske tartarerne for at slippe uden om pligten til at elske sin næste.

Rousseau: *Emile*, 1762

Det er en af de vigtigste internationale diskussioner i øjeblikket, som denne gang er temaet for SLAGMARK: kosmopolitisme, kosmopolitter, det kosmopolitiske; kort sagt: *kosmopolis*.

Kosmopolis er ideen om hele verden som ramme om menneskelivet; ideen om at det er vigtigere at tænke i menneskeheden end i delmængder af den: nationaliteter, etniske grupper, kulturer mv. Den partikulære tilknytning er af sekundær betydning i forhold til det at være menneske. Menneske først, dernæst borger. Kosmopolitismen er derfor både en moralsk og politisk kategori, der knytter an til menneskerettighederne, til diverse moralske og religiøse systemer, til FN og EU, til globalisering og multikulturalisme samt til en række forslag til reformering af internationale relationer og hjemlige undervisningsprogrammer. Kosmopolis er også omdrejningspunktet for en mængde ny, interessant forskning inden for sociologi, antropologi, politologi, historie, litteraturvidenskab, filosofi mv. såvel som for international aktivisme inden for

progressive sociale bevægelser, internationale organisationer og partier.

Den røde tråd gennem alle temaets artikler er forholdet mellem det partikulære og det universelle – først og fremmest i udformningen *det nationale versus det kosmopolitiske*. Der bliver spurgt til, om det nationale og det kosmopolitiske er modsætninger eller tværtimod forudsætter hinanden: Kan det nationale og det kosmopolitiske eksistere side om side? Kan de to størrelser eksistere uden hinanden? Kan mennesker leve et rent nationalt liv? Kan man leve et rent kosmopolitisk liv? Er kosmopolitten eller verdensborgeren et menneske (en borger), der forråder sine landsmænd for at kunne nyde alverdens frugter, som Rousseau synes at antyde i ovenstående citat, eller er kosmopolitten, som Diderot mener, menneskehedens og oplysningens ven?

Det kosmopolitiske er sproget, hvormed kosmopolis udtrykkes. Kosmopolitten eller verdensborgeren er kosmopolitismens repræsentant eller fortaler. Han eller hun insisterer på det fællesmenneskeliges forrang frem for kontingente, lokale tilhørsforhold. At være født som dansker eller inder er tilfældigt; at være født som menneske er det væsentlige. Kosmopolis er derfor menneskets hjemsted, uanset at vi rent faktisk bor i afgrænsede enheder. Det er der, hvor distinktionerne ven-fjende, inde-ude, os-dem, borger-fremmed osv. ikke giver nogen mening eller i hvert fald kun er af sekundær betydning. Sådanne kosmopolitismens forsvarere på det i fortiden, og sådan ser de på det i dag. Nutidens kosmopolitisme er dog ikke bare moralsk-politisk, men er blevet suppleret med empiriske argumenter hentet i globaliseringsforskningen. Her er der efterhånden konsensus om, at alt fra hverdagsliv til storpolitik i stadig større omfang globaliseres og forbindes i grænseoverskridende processer og strømme. Kosmopolitismen er derfor dukket op i forlængelse af denne erkendelse som et muligt svar på de udfordringer, vi i dag står overfor. Men som vi vil forsøge at vise i dette nummer af SLAGMARK, er kosmopolitisk mediskussionen ikke af ny dato. Tværtimod er der tale om en diskussion, som oprindeligt begyndte helt tilbage i den græske antik hos kynikerne og stoikerne, og som siden har haft flere opblomstringsperioder med oplysningstiden som et foreløbigt højdepunkt.

I dette temanummer af SLAGMARK ønsker vi således at tage pulsen på såvel den aktuelle diskussion om det kosmopolitiske som at skitsere kosmopolitismens idéhistorie. Vi indleder temaet med interviews lavet specielt til dette temanummer med to af de absolut vigtigste stemmer i den internationale debat om globaliseringen og dens konsekvenser; to personer, der begge har taget 'det kosmopolitiske' op, og som de sidste par år har været toneangivende

i denne diskussion. Det drejer sig om professor i sociologi ved Ludwig-Maximilians-Universitetet i München, Ulrich Beck, og professor i statskundskab ved London School of Economics, David Held. Begge interviews kredser om behovet for en nytænkning af samfundsvidenskaben og politikken, og selv om Beck og Held ikke er enige i detaljen, er de alligevel enige om hovedlinjerne: Vi bevæger os mod en stadig mere globaliseret og indbyrdes sammenhængende verden, hvor, som Held udtrykker det med et citat fra Kant, det bliver afgørende at forstå, at vi uundgåeligt lever side om side; og hvor svaret er det, Beck kalder 'den kosmopolitiske stat', eller det de begge sætter deres lid til: *et kosmopolitisk Europa*.

Efter præsentationen af den internationale diskussion skal det så dreje sig om kosmopolitismens idéhistorie. Vi indleder denne del af temaet med Claus Vestergaard Sørensens ”*Polis og Kosmos* i den græsk-romerske verden – en optegnelse af det kosmopolitiske tilblivelseshistorie fra Homer til Marcus Aurelius”. I denne artikel fremdrages de første formuleringer af verdensborgeren eller kosmopolitten i antikken, og det sker med stadig reference til datidens politistænkning, der i modsætning til kosmopolitismen tager udgangspunkt i det partikulære og lukkede. Den kosmopolitiske tanke følges via de antikke kynikere og stoikere frem til romertidens stoiske kosmopolitter og de første formuleringer af en egentlig politisk kosmopolitisme.

Den politiske kosmopolitisme er også et tema i Rebecka Lettevals artikel om ”Kant og oplysningens kosmopolitisme”. Lettevall tager i artiklen fat på næste større fase i kosmopolitismens idéhistorie – den helt uomgængelige formulering den får i oplysningstiden og specielt hos Kant; ikke mindst i hans lille, men meget vigtige værk fra 1795, *Til den evige fred*. Lettevall diskuterer Kants begrænsning af kosmopolitisk ret til gæstfrihed, som han formulerede i en kritik af sin samtids kolonialisme. Hun viser også i en diskussion af Kants antropologiske forelæsninger, at kosmopolitter sagtens kan være *snæverynede*.

Næste artikel – Martha C. Nussbaums artikel ”Kant og stoisk kosmopolitisme”¹ – binder de to foregående artikler sammen og peger frem mod den næste. Artiklen påviser den stoicistiske indflydelse på Kants tænkning og fremhæver netop denne antikke arv som det værdifulde i en nutidig aktualisering. Nussbaums mål er at fremlægge et argument for kosmopolitiske ”uddannelsesprogrammer, der forsøger at virkeliggøre stoikernes og Kants idé om verdensborgerskab på vore skoler og universiteter”. I en verden, hvor menneskerettigheder krænktes, hvor etnisk strid bliver ved med at flamme op, og hvor stærke magter handler efter egne snævre interesser, er der mere end nogensinde brug for kosmopolitismens insisteren på menneskets ligeværd og på de forpligtelser, den pålægger os alle.

Kosmopolitismens aktualisering er også temaet for næste artikel, hvor Mikkel

Thorup i ”Rødder eller vinger – den nye kosmopolitisme og dens kritikere” præsenterer og diskuterer nye former for kosmopolitisme, der ikke forstår sig selv som fritsvævende eller fjendtlige over for ethvert lokalt fællesskab, men som forsøger at afbalancere vores forpligtelser over for vores nære og fjerne medmennesker. Kosmopolitismens kerne som mistro overfor lukkethed og begrænsning fremhæves sammen med dens aktuelle former i en hhv. kulturel og politisk kosmopolitisme; og begrebet kosmopolis i betydningen ’verden som en by’ diskuteres som billede på kosmopolitismens tiltrækning og afsky.

Efter denne skitse af kosmopolitismens idéhistorie sluttet temaet af med et interview med to af Danmarks mest kendte politikere, Poul Nyrup Rasmussen og Søren Krarup, der i veloplagte og engagerede samtaler med Henrik Borup Nielsen indtager ganske modsatrettede synspunkter omkring det kosmopolitiske, globaliseringen, EU, det internationale samarbejdes dybde og nødvendighed mv. samt i forhold til spørgsmålet: hvorvidt man kan være verdensborger. Krarup siger, ”kosmopolitisme som en beskrivelse af en menneskelig virkelighed, det er et andet ord for løgn. Det eksisterer ikke ... [Man] kan være hjemme to steder, det vil jeg bestemt ikke udelukke, fordi man kan være født og vokset op et sted, og så af forskellige grund have bosat sig et andet. Og begge dele kan have slået rod i hjertet. Men kosmopolitisk vil jo sige, at det er verden som helhed. Det giver jeg ikke to ører for. Det er en ren løgn”; hvorimod Nyrup på spørgsmålet om, hvorvidt han er kosmopolit svarer: ”Jeg er Esbjerg-dreng, jeg er dansk borger, jeg er europæer og jeg er kosmopolit. Jeg er det hele, og jeg er meget bevidst om det alt sammen. ... Jeg er kosmopolit i den forstand, at jeg grundlæggende mener, at vi har en fælles fremtid med andre på den her planet. Planeten er rund, og jeg kan mærke det på mine fodsåler. Derfor er jeg kosmopolit.”

Vanen tro indeholder SLAGMARK også et intermezzo, der ligger udenfor tema. I 1749 udskrev akademiet i Dijon en prisopgave med titlen *Om genoprettelsen af videnskaberne og kunstarterne har bidraget til at forædle moralen*. Den senere redaktør af Encyklopædien, Denis Diderot, opfordrede Rousseau til at besvare opgaven og opmuntrede ham til at fastholde sin oprindelige idé med at besvare spørgsmålet negativt. Året efter vandt Rousseau guldmedalje for afhandlingen og var med ét berømt. Det er denne afhandling, vi bringer i intermezzoet. Afhandlingen har så vidt vides ikke været oversat til dansk før, hvilket kan undre, idet den for det første bringer en mængde temaer i spil, som behandles i det videre forfatterskab, og for det andet fordi den så glimrende viser Rousseau som en sær personage i oplysningsfilosofiens persongalleri; på den ene side er han bidragyder til Encyklopædien, på den anden side er han kritisk overfor en række af oplysningstidens mest grundlæggende forestillin-

ger – ikke mindst fremskridtstanken og den kosmopolitiske salonkultur, som særligt de franske oplysningsfilosoffer mestrede. Skønt teksten bringes udenfor temaet, tenderer den dog kosmopolistemaet, idet forholdet mellem frihed, oplysning og patriotisme er et af afhandlingens omdrejningspunkter.

SLAGMARK afsluttes som altid med en omfattende sektion med anmeldelser og bognoter.

God læselyst!

Noter

¹ Originaltitel: "Kant and Stoic Cosmopolitanism", oprindeligt bragt i *The Journal of Political Philosophy*: Volume 5, Number 1, 1997, pp. 1-25. Artiklen bringes her i oversættelse med tilladelse fra Blackwell Publishers Ltd.